
KLASĖS AUKLĖTOJO VEIKLA – DVASINIO TAPSMO VEIKSNYS

Elvyda Martišauskienė

Vilniaus pedagoginis universitetas

Straipsnio tikslas yra pažvelgti į ryškesnes dvasingumo prielaidas mokykloje ir atskleisti svarbiausias klasės auklėtojo veiklos kryptis, jų plėtojimą. Mintys grindžiamos mokslinės literatūros analize, pedagogine patirtimi bei vykdytu eksperimentu.

Dvasingumą brandina pasaulio pažinimas bei laisvas asmens angažavimasis jį tobulinti. Tai daugialypis vyksmas, jungiantis esmines žmogaus pajėgas ir leidžiantis pasakyti, ne tik „kas tai“, bet ir „kas man tai“. Pastarosioms įžvalgoms plečiantis artėjama prie svarbiausio klausimo – „kas aš“. Gilėjant atsakymui, stiprėja „aš“ galia įsisąmoninti santykius su pasauliu bei juos kryptingai plėtoti. Aukščiausias mokyklos tikslas ir yra padėti asmeniui, „aš“, išsiskleisti, t. y. pažinti savo galias ir jas kreipti žmones vienijančia linkme. Žinoma, tai labai sudėtingas dalykas, nes nėra tiesioginių būdų, leidžiančių parodyti, kas tu esi. Be to, ir tie netiesioginiai būdai, kuriais artėjama prie savęs pažinimo, itin subtiliai tiestini, nes save tegalime atrasti patys. Literatūros analizė, turima patirtis, patvirtinta eksperimentu, leidžia manyti, kad reikia mokyti vaikus pažinti kitą žmogų, nes „kitame jis regi save ir įžvelgia asmens vertybę ir jo objektyvų svarbumą“ (J. Navickas, 1988, p. 64). Kartu nepažeidžiama asmens dvasinio prado neliečiamybė. Bet ir to kito žmogaus negalima betarpiškai pažinti. Todėl reikia mokyti suprasti akivaizdžiausią asmens santykių raišką – jo elgesį. Sykiu mokėjimai vertinti elgesį tampa svarbia pedagogine problema, siektina visame ugdymo procese. Kadangi ją sprendžia keliolika pedagogų, galinčių skirtingai žvelgti į pasaulį bei mokinį, susidaro prielaidos šį procesą iškreipti ar net sustabdyti, juolab kad jame pinasi tiek teoriniai mokėjimai vertinti daiktus bei reiškinius, tiek konkretūs mokinio veiklos ar elgesio vertinimai, tiesiogiai veikiantys jo „aš“ sampratą bei santykius. Sėkmingiausiai koordinuoti šį vyksmą gali klasės auklėtojas.

Be abejo, esminė klasės auklėtojo veiklos dalis yra vienyti bent svarbiausius ugdymo veikėjus bei veiksnius. Kaip nurodoma „Bendrosiose programose“, būtent klasės auklėtojui „tenka nemaža atsakomybė už vienai klasei dėstančių mokytojų profesinio bendradarbiavimo organizavimą” (Bendrosios programos, 1994, p. 37). Be abejo, tai labai sudėtingas uždavinys. Jis apima tiek ugdymo turinio, kaip sąryšingo pasaulio, teikiamo ugdytiniui per įvairių dalykų pamokas, išvalgas, tiek mokytojų tarpusavio santykius, tiek jų santykius su mokiniais, tiek mokinių tarpusavio santykius. Manytume, kad visus šiuos reiškinius saistanti gija yra mokėjimai vertinti reiškinius, kitų bei savo poelgius. Šių mokėjimų aukštas lygis laiduoja savojo „aš” balsą, kurio, pirmiausia, mūsų nuomone, reikia pačiam klasės auklėtojui. Jis turi mokėti įvertinti daugelį dalykų: auklėtinių „aš” sklaidos lygį bei jos priežastis, pedagogų dalykinę ir pedagoginę kompetenciją, jo klasėje dėstomų dalykų turinio ugdomąsias galimybes, papildomo ugdymo reikmes ir kt. Patirtis sako, kad kuo šie mokėjimai aukštesni, tuo labiau pats auklėtojas gali įvertinti ir savo darbo (greičiau pašaukimo) prasmę, tuo kryptingiau jis rikiuoja kasdienos darbus, nes pajėgia išvelgti jų visumą, sąryšį bei reikšmę, remdamasis vieninga, subordinuota vertybių sistema bei vientisa pasaulio sąranga.

Aišku, klasės auklėtojo darbo sistema dar laukia specialių studijų. Mes pabandysime atsigręžti bent į svarbiausias klasės auklėtojo veiklos kryptis. Viena jų, itin reikšminga mums rūpimais klausimais, yra bendradarbiavimas su dėstančiais mokytojais. Jis gana sudėtingas, nes pedagogo darbas tiesiogiai nepamatuojamas, kadangi atsiremia į mokytojo asmenybę ir projektuojamas santykiu su mokiniais. Todėl susidaro prielaidos subjektyviems vertinimams. Situaciją savitai sunkina tas pats profesinis statusas, už kurio gali slypėti ir nesubrendusi, ir visai menka asmenybė, veikianti tuo pačiu pedagogo vardu. Kita vertus, klasės auklėtojo ryšiai su dėstančiais mokytojais visada persmelkiami tiek vienu, tiek kitų santykiais su mokiniais bei juos veikia. Tad sykiu plečiasi klasės auklėtojo galimybės pozityviai veikti mokytojų ir mokinių santykius arba patį ugdymo pagrindą.

Neturėdami galimybės ir tikslo nuodugnai aptarti klasės auklėtojo darbo su mokytojais metodikos, apsiribosime keletu, mūsų manymu, esminių pastabų. Kadangi klasės auklėtojo svarbiausia paskirtis yra vienyti visų ugdymo dalyvių nuostatas, jis turėtų stiprinti bei kaupti pedagogų teigiamą įtaką mo-

kiniams, skatinti juos atsiskleisti. Tuo tikslu reikėtų išvelgti kiekvieno, ypač menkesnio pajėgumo mokytojo unikalų gėrį, kurį šis teikia auklėtiniams, rodyti jo įtaką mokinių žinioms, mokėjimams, vertybinėms orientacijoms, santykiams ir t. t. Kitaip sakant, pozityviai įvertinti paties mokytojo ugdomasias galias. Sykiu plėsti mokinių pažinimą, kartu aptarti jų poelgių ar pasiektų rezultatų gilesnę prasmę, pasidžiaugti vos užčiuopiamais teigiamais elgesio pokyčiais, t. y. plėtoti auklėtinių elgesio bei mokymosi vertinimus.

Pedagoginiai tyrimai atskleidžia, kaip svarbu mokyti ir pačius auklėtinius vertinti dėstomo dalyko medžiaga, jos išmokimo lygi, kitų elgesį ir t. t. Tai vis individualių ar bendrų pokalbių su dėstančiais mokytojais problemos. Beje, bendri klasėje dėstančių mokytojų pasitarimai, organizuojami klasės auklėtojų, mūsų mokyklose dar mažai praktikuojami. O jų nauda keleriopa. Visų pirma jau pats keitimasis informacija vienija pedagogus, gilina ugdymo proceso sampratą, leidžia patirti taikomų poveikio būdų efektyvumą, jo prielaidas ir t. t. Antra, žadinama kūrybinė mintis, pedagoginiai ieškojimai. Suprantama, kai klasės auklėtojas ar bendradarbis dalijasi savo sumanymais ir kitiems kyla naujų minčių, skleidžiasi jų realizavimo būdai, randasi noras įsitraukti į šią veiklą. Trečia, stiprėja pedagoginės veiklos asmeninė prasmė, tiesiasi savišvietos perspektyvos, plečiasi saviraiškos erdvė. Ketvirta, susidaro galimybės racionaliai jungti mokymo procesą ir papildomą ugdymą.

Taigi klasės auklėtojas turi pastebėti kitų mokytojų relią įtaką ugdytiniui, stengtis ją koordinuoti, skatinant kiekvieno pedagogo pozityvią sklaidą. Ji reiškiasi ne tik tobulesniais santykiais su mokiniais bei kitais mokytojais, bet ir įdėmesniu žvilgsniu į save, kuris taip pat liudija gilėjančią pedagoginės sąveikos poveikį mokytojo asmenybei, jos dvasios gelmei. Šis grėžimasis turi laiduoti laisvą pedagogų apsisprendimą siekti laisvos auklėtinių dvasios slinkties gėrio link.

Suprantama, numatant ryšius su dėstančiais mokytojais, svarbu atsižvelgti į dalykų specifiką, galimybes: a) veikti mokinio fizines, psichines ir dvasines galias; b) sudaryti sąlygas atskirų mokinių polinkių, interesų gilinimui, saviraiškos plėtojimui; c) betarpiško bendravimo, vertinimo, žaidybinių situacijų kūrimui. Mus turėtų, pirma, dominti mokymo-mokymosi procesas, o tik pas-kui jo rezultatai (formalus vertinimas), nes būtent vyksmas grindžia asmens dvasinį tapsmą, besireiškiantį paties inicijuotais žmogiškais ryšiais.

Bene akivaizdžiausia klasės auklėtojo veiklos kryptis yra tiesioginis darbas su atskirais mokiniais bei klasės bendruomene kaip nepakartojamu vienetu. Todėl jis dažniausiai skirstomas į individualų mokinių ugdymą bei klasės bendruomenės ugdymą. Bet iš esmės tai yra vieno mokinio asmenybės brandinimo dvi pusės. Apie šį vyksmą dar A. Šerkšnas rašė. Jis manė, kad kiekvienos bendruomenės kokybė glūdi atskiro jos nario kokybėje, nuo kurios auklėtojas ir turi pradėti visą bendruomeninį auklėjimą. Tačiau bendruomeniniam gyvenimui žmogų galima parengti tikta per bendruomenę, leidžiant jam jausti, kad ta bendruomenė sudaro sąlygas atskiro individo visiškam ugdymuisi. Šitokia bendruomenė, per kurią galima parengti žmogų ateities bendruomeniniam gyvenimui, tegali tarnauti tik dvasiškai koncentruota ir mokytojo asmenybėje sutelkta klasė; anarchiška klasė ugdo ne būsimus pozityvius bendruomenės narius, bet anarchistus (A. Šerkšnas, 1939, p. 140).

Kaip matome, yra aiškiai nusakoma atskiro auklėtinio, klasės bendruomenės ir auklėtojo vieta ugdymo procese. Ji iš esmės paremta auklėtojo dvasine galia, „čia ir dabar“ sąveikauti su atskirais mokiniais, kartu išvelgiant auklėtinio santykių su kitais žmonėmis visumą. Ji tiek prasminga, kiek pažadina patį auklėtinį susivokti bei įvertinti, kas, kodėl, kaip vyksta, kokios poelgių pasekmės, o svarbiausia, kiek kildina subjektyvias paskatas savo elgesiu įtvirtinti jau suprastą tiesą, grožį, dorą, šventumą. Žinoma, jei šios vertybės reikšmingos daugeliui bendraklasių, jų tarpusavio sąveika greitina ir gilina šį išvidinį procesą bei sudaro palankias sąlygas išviršinei raiškai. Taip individualios sąveikos būdu, atsižvelgdamas į kiekvieno pajėgumą, užimamą statusą klasėje, auklėtojas ugdo visą klasę.

Pažymėtina, kad „kuo auklėtojo ryšiai su atskirais mokiniais yra stipresni, tuo didesnė įtaka visai klasei, tuo lengviau auklėtojas tampa visos klasės ir kiekvieno mokinio auklėjimo ir auklėjimosi centru“ (K. Tika, 1937, p. 482). Be to, juo šis ryšys gilesnis, tuo mažiau išoriškai matomas. Klasės auklėtojo veikla tarsi ištirpsta auklėtinio vidinėse galiuose ir, auklėtojui aktyviai pritariant, padeda atskiram ugdyti iui ir klasės bendruomenei vis labiau jaustis ugdymo subjektu, tai yra veikti savojo „aš“ valia.

Apibūdinant auklėtojo sąveiką su ugdytiniais, reikia pastebėti, ir kuo ji skiriasi nuo kitų pedagogų santykių su mokiniais.

Svarbiausia, žinoma, apsikritai požiūris į auklėtinį bei vertybes. Klasės auklėtojui rūpi, kokias tikrovės puses mokiniai jau pažįsta, į ką reiktų atkreipti

akis popamokinėje veikloje, kaip pažadinti mokinių išgyvenimus jų nepastebėtoms gėrybėms. Kitais žodžiais tariant, jis ne tik pats turi veikti bręstančio žmogaus dvasią, bet ir telkti kitus ugdytojus, diagnozuoti ir prognozuoti asmenybės raidą, ieškoti būdų, kaip ją tobulinti.

Sudėtingas klasės auklėtojo darbas su mokinių tėvais. Viena, jų įtaka labai reikšminga vaikui, kita vertus, ji dažnai stichiška, menkai susijusi su pilnutiniu ugdytu. Kaip rodė mūsų atlikto tyrimo duomenys, tėvų nuomonės apie savo vaikų elgesį mažai koreliavo su kitų ugdytojų ir net pačių vaikų savo elgesio vertinimais. Todėl tenka klasės auklėtojui ieškoti kelių į auklėtinių tėvų širdis, kad galėtų jas palenkti pozityvia kryptimi. Pirmiausia klasės auklėtojas turi pelnyti tėvų pasitikėjimą, supratimą bei norą padėti mokyklai ugdyti jų vaikus, sąveikauti. Bet bendri susirinkimai šiuo atžvilgiu maža tegali padėti. Reikia ieškoti grupinio, o dar geriau individualaus darbo formų. Akivaizdu, jog sąveika su tėvais stiprėja, kai: a) stengiamasi tėvams duoti tai, ko iš jų pačių norima (mėginama išsiklausyti į jų problemas, rodomas geranoriškumas jų vaikų atžvilgiu, pripažįstama; b) nepamirštama, kad tėvai į mokyklą žiūrėtų vaiko akimis (pirma ieškoma kontakto su ugdytiniu, o vėliau su jo tėvais); c) siekiama atskleisti tėvų pajėgumą ar net pranašumą atskirose jų vaiko ugdyto srityse; d) prisimena, kad negalima tėvams nurodinėti, juolab peikti jų vaikų; e) tikima gėrio pergale vaiko sieloje; f) dalijamasi sukaupta ugdyto patirtimi ir t. t.

Taigi visa klasės auklėtojo veikla pasukta viena linkme – į tiesioginę ar netiesioginę (per jo inspiruotus kitus ugdytojus) sąveiką su ugdytiniu. Ji sėkminga, kai auklėtojo meilė palyti vaiko sielą, žadina jo paties norą brandinti mokslo, meno, doros, šventumo idėjas bei jas unikaliai įvertinti, skleisti. Kaip teigia Antanas Paškus, „nėra nė vieno aspekto mūsų santykiuose su tikrove, kuris būtų nesvarbus ir nereikšmingas. Kiekviena sąsaja mums kalba apie mūsų dvasingumo kokybę ir galiausiai apie mūsų santykių būklę su Dievu” (Paškus A., 1996, p. 191). Pridursime, tiek ugdytinių, tiek ugdytojų.

Išvados

Dvasinį tapsmą sąlygoja asmens santykiai su tikrove, o ypač jo su kitais žmonėmis bei pačiu savimi.

Šiuos santykius pozityviai veikia visas ugdyto procesas, vienijamas klasės auklėtojo kryptingos veiklos.

Klasės auklėtojo veiklos kryptys: a) siekimas pozityvių santykių su dalykų mokytojais, iškelianti jų unikalų gėrį; b) pedagogų ir auklėtinių žmoniškų santykių skatinimas; c) atskirų mokinių ir klasės bendruomenės vertingumo iškelimas bei prielaidų jį įtvirtinti sudarymas; d) auklėtinių tėvų ugdomosios galios pripažinimas, skatinimas.

LITERATŪRA

1. Anzebacher A. Filosofijos įvadas. Vilnius, 1992.
2. Jovaiša L. Hodegėtika. Vilnius, 1995.
3. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos. Vilnius, 1994.
4. Paškus A. Kunigo meilė. Vilnius, 1996.
5. Šerkšnas A. Mokyklinė bendruomenė. Kaunas, 1939.
6. Tika K. Klasių auklėtojai ir mokinių auklėjimas mokyklose // Židinys, 1937. P. 482–484.